

Б.А. Кормич,

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри морського та митного права

КАФЕДРА МОРСЬКОГО ТА МИТНОГО ПРАВА

Кафедра морського та митного права Національного університету «Одеська юридична академія», створена у 1996 р. нинішнім президентом університету, академіком С.В. Ківаловим, уже понад 20 років є флагманом розвитку інноваційних для правової системи України галузей права – морського, митного й інформаційного.

У далекому 1996 р. заснування кафедри стало давно очікуваним і надзвичайно необхідним відгуком на стабільно зростаючий на початку незалежності України попит на підвищення якості підготовки фахівців у сфері міжнародної торгівлі, морського транспорту та митної справи, що не втратив своєї актуальності й до сьогодні. Особливе значення цьому надавала також специфіка одеського регіону й міста Одеси як морської столиці України, традиційного центру торгівлі та мореплавання. Зважаючи на складність формування нових галузей вітчизняного права й законодавства, на кафедрі було об'єднано й провідних теоретиків правової науки, і нещодавніх практичних робітників морегосподарського комплексу та митних органів. Поєднання їх зусиль дозволило в короткі строки створити сучасну потужну правознавчу базу нових галузей правової науки України – морського та митного права, запропонувати внесення змін до діючого законодавства, надати пропозиції стосовно приєднання до провідних міжнародних морських і митних угод. Перший завідувач кафедри, академік С.В. Ківалов, по праву вважається засновником української школи митного права, адже саме в його роботах було започатковано сучасну митно-правову науку не лише в Україні, а й в СНД. Неможливо не згадати його наукові праці митного напрямку: «Організаційно-правові основи митної

справи в Україні» (1994 р.), «Засоби здійснення митної політики України» (1995 р.), «Митне право: адміністративна відповідальність за порушення митних правил» (1996 р.), «Митне право України (служба в митних органах)» (1998 р.), що заклали вагоме теоретичне підґрунтя для оновлення діючого законодавства та стали потужною основою нової галузі правничої науки – митного права.

Згодом до провідних напрямів наукових розвідок кафедри було додане також інформаційне право, уперше досліджене та розроблене в Україні професором Б.А. Кормичем у докторській дисертації «Організаційно-правові основи політики інформаційної безпеки України» (2004 р.). Згодом професор Б.А. Кормич видав більше 60 наукових публікацій із цієї проблематики, включаючи індивідуальні підручники з грифом Міністерства освіти й науки України.

За більше ніж 20 років роботи кафедри морського та митного права міцно утвердилася в якості одного з головних наукових центрів із проблематики митного та морського права, налагодила наукові зв'язки в Україні та за кордоном, а завдяки заснуванню за участі кафедри декількох друкованих засобів масової інформації (наукових правничих журналів, всеукраїнської газети) розроблення науковців кафедри стали відомими та підтримані дослідниками багатьох країн світу. Так, упродовж 16 років (1999–2015 рр.) кафедрою здійснювалося наукове супроводження видання фахового журналу «Митна справа» і всеукраїнської «Митної газети», присвячених актуальним питанням розвитку митного права та митної політики України. Публікації в цих виданнях стали потужною платформою для обговорення найбільш актуальних

питань митного права та законодавства, визначили вектори їх подальшого розвитку та розбудови.

У 2016 р. за участі Громадської організації «Морська асоціація «Святий Миколай» засновано та проведено реєстрацію в Міністерстві юстиції України друкованого засобу масової інформації – юридичного наукового журналу «Lex Portus», що дозволяє демонструвати результати найважливіших напрямів теоретичних і науково-практичних досліджень у сфері державної митної справи, морської діяльності, обігу інформації, публічного права та публічного адміністрування представників Національного університету «Одеська юридична академія», а також інших вищих навчальних закладів, наукових установ, органів виконавчої, судової та законодавчої влади, громадських організацій України та зарубіжжя. Спеціальним науковим напрямом публікацій є питання теорії митного, морського й інформаційного права, практики застосування відповідного законодавства в Україні та Європейському Союзі, дослідження шляхів і засобів адаптації українського законодавства до світових стандартів, правил і норм, розгляд найбільш актуальних питань зовнішньоекономічної діяльності. Головою Редакційної ради журналу є доктор юридичних наук, народний депутат України, академік НАПрНУ, президент НУ «ОЮА» С.В. Ківалов. Електронну версію журналу розміщено на сайті Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського. Офіційний сайт журналу – <https://lexportus.net.ua>.

Кафедрою морського та митного права протягом багатьох років успішно забезпечується формування в покоління майбутніх юристів системи теоретичних знань і набуття практичних навичок із правового забезпечення морської, морегосподарської, інформаційної діяльності, державної митної справи, роботи транспортного комплексу з урахуванням міжнародних та європейських стандартів, а також пріоритетів реформування українсько-

го законодавства й правозастосовної практики, визначених Угодою про асоціацію України та ЄС 2014 р. Також кафедра бере активну участь у підготовці висококваліфікованих наукових, науково-педагогічних кадрів, у науково-дослідній роботі університету.

Із грудня 1997 р. до серпня 2013 р. кафедру очолював відомий український адміністративіст, доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки й техніки України Є.В. Додін. Із вересня 2013 р. кафедру очолює доктор юридичних наук, професор Б.А. Кормич.

Із метою забезпечення навчального процесу та презентації нових досліджень у сфері митного, морського й інформаційного права на кафедрі розробляється та видається навчальна, навчально-методична й наукова література. У 2000 р. на кафедрі вийшов перший в Україні підручник «Митна політика України» (С.В. Ківалов, Б.А. Кормич). Професорсько-викладацьким складом кафедри також підготовлено та видано підручники й навчальні посібники для студентів юридичних вишів, які отримали загальнодержавне визнання та відповідні грифи Міністерства освіти й науки України («Інформаційне право» (Б.А. Кормич, 2011 р.), «Морське право» (С.О. Кузнецов, Т.В. Авєрочкіна, 2010 р.), «Морське приватне право» (С.О. Кузнецов, Л.І. Пашковська, 2012 р.), «Інформаційне забезпечення морегосподарського комплексу» (С.О. Кузнецов, Д.А. Іванов, 2011 р.)), із урахуванням змін у чинному законодавстві України щорічно оновлюється бібліотека навчально-методичної літератури для студентів. На кафедрі засноване видання серії «Енциклопедія морського права», обробляються та перевидаються пам'ятки правової науки XIX–XX століть («Современное морское право. Часть 1. «Состояние мира» (Ф.Ф. Перельс, 1884 р.), «Морское право» (О.Ф. Федоров, 1913 р.)).

Вагомим внеском у розвиток досліджуваних і розроблюваних кафедрою правничих наук є видані монографії її співробітників: «Державно-правовий

механізм митної політики України» (Б.А. Кормич, 2000 р.), «Організаційно-правові засади політики інформаційної безпеки України» (Б.А. Кормич, 2003 р.), «Сборник научных трудов» (Є.В. Додін, 2006 р.), «Виникнення та становлення морської гегемонії Стародавніх Афін (історико-правове дослідження державності)» (С.О. Кузнєцов, 2008 р.), «Санкционированное вмешательство в сфере торгового мореплавания» (Є.В. Додін, В.В. Серафимов, 2001 р.), «Профессиональная подготовка моряков. Имплементация международных стандартов в Украине» (Т.В. Аверочкина, 2011 р.), «Правове регулювання переміщення гуманітарної допомоги через митний кордон України» (Є.В. Додін, Н.О. Коваль, В.В. Прокопенко, 2015 р.), «Фінансовий контроль у сфері державної митної справи» (Л.О. Батанова, 2015 р.), «Концепція державної митної справи: виклики модернізації в Україні» (О.П. Федотов, 2016 р.).

Поступове пошавлення уваги держави до морської галузі зумовили напрями наукових досліджень і необхідність вивчення сучасного досвіду зарубіжних держав у цій сфері. Із метою обміну досвідом кафедра бере участь у літніх школах із морського права, які щорічно організуються на базі Егейського інституту морського права (Греція) спільно з Правовим університетом Тьюлейна (США, Новий Орлеан) на о. Родос (Греція). Направлення для участі в цих заходах кращих студентів дозволяє вивчати зарубіжний досвід розроблення міжнародного морського права, діяльності морського арбітражу, матеріалів щодо морських аварій і морських застав, які розробили провідні професори правових шкіл Греції та США. Такий досвід, безумовно, позитивним чином впливає як на самих студентів, які після відвідання літніх шкіл виявляють ще більшу зацікавленість морським правом, так і на наукову роботу кафедри, оскільки надає безцінний матеріал зарубіжного досвіду напрацювань у сфері морського права.

На кафедрі морського та митного права успішно здійснюється підготовка аспірантів і докторантів за спеціальностями 12.00.07 «Адміністративне право й процес; фінансове право; інформаційне право», 12.00.03 «Цивільне право та цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право», 12.00.11 «Міжнародне право», а з 2016 р. – за спеціальністю 081 «Право» (спеціалізація «Публічне право»).

У структурі кафедри діє лабораторія з проблем морського та митного права, якою опрацьовуються такі напрямки: реєстрація в торговельному судноплаванні, визначення правового статусу Чорного, Азовського морів і Керченської протоки, юрисдикція прибережної держави в морських просторах, удосконалення правового забезпечення приватноправових відносин у мореплаванні, адаптація та наближення митного законодавства України до світових стандартів тощо.

Крім того, лабораторією було здійснено аналіз законопроектів про морські торговельні порти, надано пропозиції та рекомендації; здійснено системний аналіз законопроекту «Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів щодо впорядкування морського арешту суден у портах України», надано пропозиції про приєднання України до Міжнародної конвенції про правила арешту суден 1999 р., проведено систематизацію нормативно-правової бази України щодо вдосконалення законопроектної роботи з питань здійснення підприємницької діяльності в морегосподарському комплексі (здійснено аналіз чинного законодавства, міжнародних правових актів із питань здійснення підприємницької діяльності в морегосподарському комплексі), проведено наукове дослідження двосторонніх угод про торговельне мореплавання, підписаних Україною, із метою визначення їхнього місця в системі міжнародно-правових актів, якими встановлений правовий режим перебування суден і їх екіпажів в іноземних морських портах, здійснений переклад

і підготовка до публікації міжнародних угод із морського права, прийнятих під егідою Ліги Націй (Женевська конвенція й Статут про режим морських портів 1923 р., Барселонська конвенція про режим транзиту 1921 р.).

Наукові розроблення кафедри відрізняються актуальністю, різноплановістю та значною теоретичною й практичною цінністю. Серед основних є такі: санкціоноване втручання в торговельне мореплавання, митні формальності на морському та річковому транспорті, адміністративно-правові основи забезпечення митних органів, питання альтернативи в державній митній справі, аналіз і управління ризиками, митна логістика, митна статистика, фінансовий контроль у сфері митної діяльності, міжнародне співробітництво з питань митної справи, протидія контрабанді наркотичних засобів, прекурсорів і фальсифікованих лікарських засобів, імплементація в українське законодавство міжнародних стандартів підготовки та дипломування моряків, герменевтика норм міжнародних морських конвенцій тощо. Усі результати досліджень науковців кафедри широко висвітлюються в науковій літературі, пройшли апробацію на міжнародних і всеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях у Києві, Одесі, Харкові, Дніпрі, Тернополі, Миколаєві тощо.

Із 2009 р. щорічно кафедрою за участю Ліги студентів Асоціації правників України організуються й проводяться Всеукраїнські правові школи з морського права, в ході яких створюється форум для формального та неформального спілкування студентів із фахівцями топових юридичних компаній («Юридичне бюро Сергєєвих», «АНК», «Arzinger», «Interlegal»), представниками морських профспілкових організацій і підприємств морегосподарського комплексу, проводяться лекції та «круглі столи» для обговорення сучасних проблем і перспектив розвитку морського права та практики його застосування. Тематичне спрямування

роботи шкіл охоплює такі блоки: «Морське право: короткий екскурс», «Морегосподарський комплекс», «Правове регулювання праці моряків», «Правове регулювання морських перевезень». У межах цих напрямів розглядаються найбільш проблемні аспекти: конфлікти, що впливають із контрактів про найм моряків, шахрайські схеми в морському бізнесі на Чорному й Азовському морях, планування розвитку портів в Україні, практичні аспекти виплати компенсації у зв'язку зі смертю моряка, особливості призначення «next of kin» тощо. Під час проведення заходів студентам надається можливість брати участь у навчальних адміністративному, цивільному, господарському процесам із питань, пов'язаних із торговельним мореплаванням, у моделі морського арбітражу. За результатами участі в конкурсах і вирішення кейсів найкращі учасники заохочуються цінними призами й отримують шанс пройти стажування в провідних юридичних фірмах Одеси. Учасникам шкіл із морського права видаються сертифікати, що засвідчують опанування ними відповідної програми та майстер-класів.

Кафедрою налагоджене тісне співробітництво з Національним університетом «Одеська морська академія» з метою проведення спільних заходів, присвячених знаменним датам у розвитку морського права та співробітництва держав із метою збереження та запобігання забрудненню морського середовища.

Кафедра морського та митного права успішно виконує фундаментальні наукові дослідження: протягом 2011–2013 рр. на кафедрі опрацьовувалася тема «Наукове та законодавче забезпечення впровадження інноваційних інформаційних технологій у митну справу України» (державний реєстраційний номер 0111U000669), а в 2012–2014 рр. – «Інноваційний організаційно-правовий механізм створення й функціонування комунальних пароплавств в Україні» (державний реєстраційний номер 0113U001144). У резуль-

таті опрацювання зазначених тем було запропоновано суттєві зміни до чинного українського законодавства щодо визначення сучасних стандартів організації діяльності органів доходів і зборів України в контексті їх інформаційного забезпечення та здійснення підготовки науково-практичного коментаря Митного кодексу України в частині застосування інформаційних технологій та інформаційних ресурсів у державній митній справі. Крім того, була проведена науково-дослідна робота з удосконалення чинного законодавства щодо організаційно-правових засад створення й механізму функціонування спільних комунальних пароплавств в Україні.

Також кафедра бере участь у розробленні фундаментальних наукових досліджень Національного університету «Одеська юридична академія» за такими напрямками: «Організаційно-правові основи митної та морської політики», «Морське, митне, інформаційне право у XXI столітті», «Митне, морське й інформаційне право: євроінтеграційний вимір». Наукові розвідки за цими напрямками значно збагатили сучасну правову науку України, здійснили суттєвий вплив на формування та вдосконалення діючого морського, митного й інформаційного законодавства, визначили вектори його оновлення та наближення до європейських і світових стандартів.

Пропозиції, висловлені в межах проведених досліджень, стосувалися змін і доповнень до Кодексу України про адміністративні проступки, Кодексу адміністративного судочинства України, Митного кодексу України, Примірних положень про митницю та регіональну митницю, визначення правових підстав здійснення Україною юрисдикційних повноважень у водних просторах, судової практики у справах про контрабанду та порушення митних правил. Також було надано доповідні записки щодо основ митного права Європейського співтовариства (до Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Міністерства закордонних справ України, Державної митної служби України,

Міністерства економіки України, Міністерства фінансів України); організаційно-правових основ інформаційного забезпечення митних органів (до Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Державної митної служби України, Служби безпеки України); інформаційно-правових основ забезпечення безпеки мореплавства й інформаційного забезпечення морегосподарського комплексу (до Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Міністерства закордонних справ України, Міністерства транспорту та зв'язку України); підготовлено та направлено висновок до проекту Закону України «Про внесення змін до Митного кодексу України», підготовленого Державною митною службою України (обсяг 239 с.), здійснено науковий коментар окремих глав Митного кодексу України 2012 р.

Із початку 2016 р. кафедрою забезпечується реалізація ініційованої президентом НУ «ОЮА», академіком С.В. Ківаловим програми правової допомоги морякам. Викладачі кафедри входять до робочої групи з надання правової допомоги морякам із питань працевлаштування в зарубіжних судноплавних компаніях. Проводяться семінари та тренінги для студентів, які працюють у «Юридичній клініці». Здійснюється видання спеціального інформаційного щомісячного журналу «Компас моряка» (головний редактор – Ю.В. Сергєєв), в якому розглядаються актуальні питання, пов'язані з працевлаштуванням, пенсійним, соціальним забезпеченням, вимогами до кваліфікації, порядком підготовки та перепідготовки моряків, нормативно-правовою базою щодо праці моряків в інших країнах.

Фахівці кафедри активно залучаються до експертної роботи. Кафедрою готувалися висновки щодо застосування митного, морського й інформаційного законодавства України та низки інших країн на запити Конституційного Суду України, Верховної Ради України, Національного Банку України, органів прокуратури та Міністерства внутрішніх справ, Міністерства інфраструкту-

ри України, низки підприємств, установ і організацій.

Таким чином, наукова робота кафедри морського та митного права здійснюється за трьома напрямками – морське, митне й інформаційне право. Ці нові для української правової системи галузі законодавства та правничої науки протягом останніх років набули нових рис, що зумовлені змінами в чинному законодавстві, наближенням українського законодавства до міжнародних норм і стандартів, підписанням Угоди про асоціацію з ЄС 2014 р., імплементацією найважливіших між-

народних документів у вітчизняне законодавство та визнанням предметних сфер наук морського, митного й інформаційного права пріоритетними напрямками державної політики. Безперечно, наукові розроблення не зупиняються на цьому, адже нові тенденції, виклики й обраний подальший шлях України до сім'ї цивілізованих європейських країн визначають їх нові пріоритетні вектори розвитку, що зумовлює підсилення уваги та значний дослідницький інтерес до цих питань як студентів і аспірантів, так і визнаних правознавців і практичних працівників.